

Kennis- en innovatiesystemen in de Greenportregio's: Notitie monitor IDC Duin- en Bollenstreek 2014

WAGENINGEN UR
For quality of life

Colofon

De notitie 'Kennis- en innovatiesystemen in de Greenportregio's: monitor IDC Duin- en Bollenstreek 2014' is een publicatie van onderzoeksthema Methodieken Kennisoverdracht (MK). Het betreft een aanvulling van de stand van zaken (2014) op de paragraaf greenportregio Duin- en Bollenstreek (pp. 40-43) in de gelijknamige tweede tussenrapportage resultaten monitorstudie 2013 (<http://edepot.wur.nl/297588>).

Het thema MK levert bouwstenen aan voor het verbeteren van kennisvalorisatie, het tot waarde brengen van kennis, middels integrale kennisketens en een effectieve en efficiënte inzet van kennismiddelen door en voor kennispartners en ondernemers in Greenportregio's. Dit met als doel dat de keten van kennis naar kunde, naar kassa structureel wordt. Het onderliggende project is mogelijk gemaakt door financiering vanuit het ministerie van Economische Zaken en aansturing vanuit de topsector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen (T&U).

Auteurs

Marijke Dijkshoorn-Dekker en Gera van Os, Wageningen UR.

Informatie

Marijke Dijkshoorn: marijke.dijkshoorn@wur.nl.

Dit verslag is tevens te vinden op internet: kennisonline.wur.nl

© februari 2015, Wageningen UR.

Inleiding

Deze notitie 'Kennis- en innovatiesystemen in de Greenportregio's: monitor IDC Duin- en Bollenstreek 2014' beschrijft de tussentijdse stand van zaken van een monitorings- en evaluatietraject 2012 – 2015 in het kader van het onderzoeksthema Methodieken Kennisoverdracht. Deze stand van zaken is gebaseerd op interviews die eind 2014 zijn gehouden. Na deze gesprekken hebben zich nieuwe ontwikkelingen voorgedaan, die buiten de scope van deze notitie zijn gevallen. Een aantal van de aanbevelingen in deze notitie zijn begin 2015 al opgepakt.

In het onderzoeksthema Methodieken Kennisoverdracht wordt in een zevental Greenportregio's de ontwikkelingen en de verankering van de samenwerking in regionale kennis- en innovatiesystemen voor de Greenportregio's bestudeerd. Dit zijn de volgende Greenportregio's en respectievelijke regionale programma's voor kennis en innovatie: Westland Oostland (Innovatie en Demonstratie Centra), Duin en Bollenstreek (IDC Bollen en vaste planten), Noord Holland Noord (Agrivizier), Greenport Gelderland (voorheen Betuwse Bloem), Boskoop (Kennis en Innovatie Impuls), Aalsmeer (Innovatiemotor) en Venlo (GreenBrains). Het thema Methodieken en Kennisoverdracht richt zich specifiek op:

1. het monitoren en evalueren van het samenwerkingsproces om de regio's zowel intern als regio overstijgend een spiegel met geleerde lessen voor te houden en 'best practices' te documenteren;
2. het leveren van kennis op maat op basis van specifieke vragen van de betreffende Greenportregio's.

De resultaten van deze notitie zullen samen met de al eerder gepubliceerde rapportages binnen het thema Methodieken en Kennisoverdracht de basis vormen voor een overall eindrapportage in 2015. In deze eindrapportage worden de geleerde lessen over de zeven greenportregio's weergegeven.

Kennis en innovatie in de greenportregio Duin- en Bollenstreek

De ontwikkeling van het kennis- en innovatiesysteem in de Greenportregio Duin- en Bollenstreek gebeurt met het EFRO-project 'Innovatie en Demonstratie Centra Duurzame Greenports (regio's Westland-Oostland en Duin- en Bollenstreek) onder aansturing van de Stichting Greenport HortiCampus. In het EFRO-project wordt beoogd de basis te leggen voor een netwerk van Innovatie Demonstratie Centra (IDC's) die ook in de toekomst (door ondernemers) vraag-gestuurde innovatieprojecten zullen faciliteren. De centrale doelstelling van dit project is als volgt geformuleerd:

Het inrichten van meerdere Innovatie- en Demonstratie Centra dicht bij ondernemers als dynamische omgeving waarin ondernemers en andere belanghebbenden kennis kunnen nemen van nieuwe technologieën en innovatieve methoden, daarmee kunnen experimenteren, kansen kunnen zien en bij het realiseren van deze kansen actief worden ondersteund met kennis en begeleiding, leidend tot doorbraakinnovaties op basis waarvan andere ondernemers en belanghebbenden weer kennis kunnen nemen, kansen kunnen zien.

Het IDC Bollen en vaste planten in de Duin- en Bollenstreek heeft de volgende partners: KAVB, Anthos, Bollenacademie, Hobaho, NAK-Tuinbouw, Kenniscentrum Plantenstoffen (KCP), Bloembollen Keuringsdienst (BKD), Gemeente Lisse en Wageningen UR (PPO-Bollen, Bomen & Fruit). De Rabobank Duin- en Bollenstreek ondersteunt het IDC. Het IDC Bollen en vaste planten richt zich op de volgende kernactiviteiten:

1. Demonstreren: bevorderen van aanbod- en vraaggestuurd innoverend onderzoek naar duurzaam verknoerbare technologieën. Baanbrekende en innoverende technologieën worden ontwikkeld om duurzamer producten en diensten te ontwikkelen en te verknoeben.
2. Kennis uitwisselen en kansen signaleren: versterken van het innovatief gedrag en het kennisniveau in de sectoren bloembollen, bolbloemen en – in het verlengde daarvan - vaste planten. De opgedane kennis zal worden verspreid door middel van thematische masterclasses, zodat de gehele sector en

de geëigende netwerken (Centrum voor Innovatie Vakmanschap Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en het Center of Expertise Greenport) hiervan kunnen profiteren (en aan kunnen bijdragen). Tevens wordt de ontwikkelde kennis ontsloten via www.Bloembollenweb.nl

3. Innovatiesupport: het stimuleren van deelname aan innovatieprojecten in de bloembollen- en vaste planten-sector om impact te bereiken. Ondersteuning in de vorm van begeleidingstrajecten wordt bepaald aan de hand van criteria en een procedure die gezamenlijk met de partners zijn ontwikkeld.
4. Doorbraak en verspreiden: het organiseren van relevante en themagerichte bijeenkomsten in de vorm van kennisarena's en masterclasses. Bij de masterclasses wordt waar mogelijk samenwerking gezocht met partijen die de kennis verder kunnen brengen en begeleiden. Voor de borging van kennis worden onderwijsinstellingen betrokken via de bollenacademie.

IDC Bollen en vaste planten is sectorgericht en niet themagericht zoals de andere IDC's in Westland Oostland. Voor meer informatie over het IDC Bollen en vaste planten en eerdere ontwikkelingen, lees de tweede tussenrapportage (<http://edepot.wur.nl/297588>).

Monitoring en evaluatie

De monitoring en evaluatie heeft plaatsgevonden aan de hand van zes aspecten zoals beschreven in de eerste monitoringsstudie van de greenports (<http://edepot.wur.nl/297588>). Hieronder wordt per aspect de stand van zaken weergegeven.

Visie- en agendavorming regionaal kennis- en innovatiesysteem

De oorspronkelijke bedoeling om het IDC Bollen en vaste planten onder te brengen onder thema 'Kennis en innovatie' van de nieuwe Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek is niet gerealiseerd. Een overkoepelende organisatie lijkt niet haalbaar vanwege de grote fragmentatie in de regio. Door politieke strubbelingen en grote verschillen tussen arme en rijke gemeenten, is het erg lastig om te komen tot een gezamenlijke agenda. Een economische agenda overstijgt wel de gemeentelijke grenzen. Onder de vlag van Greenport Duin- en Bollenstreek is een Economic Board opgericht op initiatief van ketenpartijen met ondersteuning vanuit regionale overheden. Deze board heeft als belangrijkste taak om de voortgang van de Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek actief te bewaken en vooral te stimuleren, inclusief de samenhang tussen toerisme en infrastructuur. Dat doet zij onafhankelijk van achterbannen, op persoonlijke titel(-s) en met hart voor de Bollenstreek. Zij wordt ondersteund door het Programmabureau Greenport dat als dagelijks uitvoeringsorgaan van de Board fungeert. Onder diezelfde vlag heeft het IDC Bollen en vaste planten een eigenstandige positie naast de Economic Board. Binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek wordt er gesproken over vorming van een HCA (Human Capital Agenda), al dan niet in samenwerking met Greenport Boskoop en Greenport Aalsmeer. Het is nog onduidelijk of die er ook komt. Gezien deze ontwikkelingen is het onduidelijk of/hoe het IDC duurzaam verankerd kan worden in de regio. Partners binnen het IDC geven aan dat:

- het nodig is dat de Greenport de urgentie aangeeft en commitment propageert.
- er een professionele trekker van het IDC nodig is, die terugkoppelt naar de Greenport.
- er een betere inbedding en bestuurlijke borging nodig is voor het IDC binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek (zoals bij Innovatiemotor Aalsmeer).
- ondernemers meer betrokken zouden moeten zijn.

Het publieke domein is gefragmenteerd, maar ook privaat zijn er geen krachtvolle pijlers met een regionale binding; brancheorganisaties zijn landelijk (KAVB, Anthos), banken zijn volgers en er is geen regionale onderwijscomponent. Het IDC zou een goede pijler kunnen zijn om regionale behoefte te activeren

en om te zetten in daadkracht. Maar, volgens twee van de geïnterviewde partners ondermijnt de gemeente Lisse (ook partner) de positie van het IDC door met Flower Science Center in zee te gaan. Dit alles maakt het voortbestaan van het IDC kwetsbaar.

Partners binnen het IDC denken verschillend over de positie van de bedrijven in de regio Duin- en Bollenstreek. Waar de één vindt dat de veelal kleine bedrijven een hoge toegevoegde waarde hebben, denkt de ander het tegenovergestelde. De partners hebben ook verschillende opvattingen over 'innovatie'. De ene partner vindt bijvoorbeeld de betrokkenheid van telers belangrijker dan de hoogwaardigheid van de innovatie, terwijl de ander echte inhoudelijke innovatie voorop stelt. Dit hoeft binnen het IDC geen probleem te zijn, zolang het niet belemmerend werkt. Men is het er wel over eens dat echte (individuele) voorlopers zelf innoveren en dat het IDC zich richt op de kopgroep (20% van de ondernemers) om uiteindelijk het peloton in beweging te krijgen. Een teler denkt in simpele verbeteringen, in de huidige opzet werkt het IDC voor deze kleine verbeteringen. Maar, dit zijn niet de grote innovaties waar de sector naar op zoek is. Er zijn technologische stappen nodig voor verduurzaming van de sector. Dit kan met nieuwe samenwerkingsverbanden onder andere met TU Delft en Inholland.

Het IDC Bollen en vaste planten heeft een kennis- en innovatieagenda met vier inhoudelijke thema's, te weten fyto-sanitaire aspecten, biobased productie, precisielandbouw en logistieke technologie. Deze thema's zijn dermate breed dat alle innovatievraagstukken erin zijn onder te brengen. Er is weinig focus aangebracht.

Betrokkenheid actoren

Veel partners zijn betrokken bij het IDC om de cofinanciering van de EFRO bijeen te brengen. Er is geen drijvende kracht vanuit de sector. Een van de partners gaf aan dat er gebrek is aan noodzaak en gezamenlijke focus, waardoor de samenwerking binnen IDC niet duurzaam is. Volgens deze partner verzacht de EFRO-subsidie de pijn van het wegvallen van het Productschap Tuinbouw (PT), hetgeen de reden is waarom alle partners meedoen. Een andere partner geeft support aan het IDC omdat het belangrijk is om het ondernemerschap in de regio te stimuleren. Het is een poging om iets bij te dragen aan de collectiviteit in de regio, inclusief versterking van de innovatiekracht. "Als de ondernemers de toegevoegde waarde van het IDC niet zien, dan heeft het IDC geen bestaansrecht."

De structuur met eigen *in kind* inbreng van de partners heeft een hoog vrijblijvendheidskarakter. Sommige partners geven aan het IDC erbij te doen; het heeft niet de hoogste prioriteit. De partners zien de projectleider als de drijvende kracht van het IDC. En sommige zouden zelf nog een stap verder willen gaan. Daar is de wens dat de trekker een vrije actor zou moeten zijn, voor wie het IDC de primaire verantwoordelijkheid is. "Hier staat of valt het succes en de uitstraling mee."

Het IDC wordt vertegenwoordigd door opvallend veel verschillende partijen met sterk uiteenlopende doelen, belangen en prioriteiten. De veelheid, diversiteit en de veelal landelijke oriëntatie van deze organisaties lijkt een breed draagvlak en commitment voor het IDC. Dit brengt echter ook met zich mee dat processen meer tijd kosten en dat het regionale belang niet vanzelfsprekend voorop staat. Een aantal partners stelt zich actief op, terwijl anderen zich afwachtend opstellen, niet altijd komen opdagen bij vergaderingen en geen eigen ideeën hebben. Er zijn vraagtekens te zetten bij de meerwaarde van deze partijen voor het IDC. Dit wordt vooral niet als zeer belemmerd ervaren maar productief is het ook niet.

Er worden weinig innovatievraagstukken aangedragen vanuit de ondernemers. "Ondernemers zitten nog in mindset van het PT (onderzoekfinanciering via vakheffing), zij zien de meerwaarde niet van samenwerking aan innovatie. Dit is ook moeilijk te managen, de meeste ondernemers hebben geen tijd voor strategiedenken." Om toch voldoende vraagstukken boven tafel te krijgen is afgesproken dat elke partner

innovatieve ideeën binnen de eigen achterban verzamelt (aanbodgericht), waarvoor zij ook bereid zijn *in kind* cofinanciering neer te leggen. De partners zoeken ook gericht de geschikte ondernemer(s) erbij. Het is opvallend dat niet alle partners deze rol oppakken, terwijl ze soms wel trekken aan ondernemersinitiatieven *buiten* het IDC om. Deze partners zien het dan ook niet zitten om het IDC koste wat kost in de benen te houden met innovatievraagstukken vanuit het onderzoek, die later toch niet worden opgepakt door de ondernemers. De echte grote ondernemers, koplopers, zijn op dit moment onvoldoende betrokken om het innovatievliegwiel in gang te zetten.

Concrete activiteiten

In 2014 zijn er zestien innovatieprojecten (business-cases) opgepakt die voornamelijk zijn aangedragen door Hobaho, KAVB en BKD/NAK Tuinbouw. Voorbeelden hiervan zijn 'Virusdiagnostiek 2.0' van de NAK-Tuinbouw en 'Innovatie Sniijhyacinten' van de Hobaho. De laatstgenoemde is inmiddels afgerond en wordt doorgepakt met financiering uit het Rabofonds. Daarnaast zitten er vijf tot tien nieuwe ideeën in de pijplijn. Binnen sommige innovatieprojecten is er sprake van samenwerking met diverse partners van het IDC. Naast innovatieprojecten organiseert het IDC ook kennisarena's (zie communicatie) en masterclasses (zie borging van nieuwe kennis).

Investerings van ondernemers

Voor het opzetten van het IDC Bollen en vaste planten is een bedrag van circa 600.000,- euro beschikbaar, 300.000,- euro via de EFRO, de andere helft van het bedrag wordt *in kind* of cash door de partners ingebracht als cofinanciering. Het opzetten van het financiële systeem met negen partners binnen de EFRO-voorwaarden is zeer ingewikkeld. Het is zoeken naar een goede verdeling van budgetten: wat wordt betaald uit de EFRO, wat wordt betaald uit de cofinanciering? Belangen van negen partners moeten ondergeschikt worden gesteld aan het gezamenlijk belang en het vergt energie om iedereen aan de afspraken te houden. In 2014 waren er nog onvoldoende vraagstukken en was er een knelpunt om de beschikbare EFRO-subsidie weggezet te krijgen. Binnen het EFRO-project zit men vast aan (onderzoeks-)partners die aan tafel zitten. De cofinanciering vanuit ene partner is al op aan externe partijen, terwijl er binnen het samenwerkingsverband voor de andere partner nog veel geld beschikbaar is dat niet benut kan worden zonder bijbehorende cofinanciering van andere partners binnen het samenwerkingsverband. Niettemin ziet het er naar uit dat alle budgetten 2015 op een goede manier zullen zijn benut.

Communicatie

Communicatie over IDC-activiteiten naar de sector is zeer essentieel voor het draagvlak en het bestaansrecht van het IDC. Mondeling toegezegde ondersteuning vanuit de partnerpartijen op het gebied communicatie is niet vastgelegd in de overeenkomst. Wageningen UR Glastuinbouw heeft vanuit Stichting Greenport HortiCampus een flinke input geleverd op de ontwikkeling van een huisstijl. "Het IDC is nog niet landelijk bekend, maar ook nog maar net begonnen. Pas nu komen er concrete resultaten uit de innovatieprojecten." Inmiddels is er een interactieve informatie-site opgezet: www.bloembollenWEB.nl. Hierop publiceert het IDC al haar activiteiten, ervaringen en nieuwe kennis. Het IDC publiceert daarnaast zeer regelmatig nieuwsberichten en artikelen op diverse andere websites, in digitale nieuwsbrieven en vakbladen. Ook Twitter wordt gebruikt. Verder worden er thematische bijeenkomsten (kennisarena's) georganiseerd. De kennisarena Biobased werd voornamelijk bezocht door meer functionarissen dan ondernemers. De kennisarena Sensorbased farming trok voornamelijk ondernemers. Overigens wordt niet alle nieuwe kennis uit de innovatieprojecten direct gepubliceerd, zoals concurrentiegevoelige informatie. Hierover worden per innovatieproject van tevoren afspraken gemaakt.

Iteratief leerproces

Het iteratief leerproces is het voortbouwen op geleerde lessen en ervaringen, waarbij verdere ontwikkelingen tot stand komen op basis van voortschrijdend inzicht. Hieronder vallen zowel de samenwerkingssystematiek (proces) als de borging en toepassing van nieuwe kennis (inhoud).

Samenwerkingssystematiek

Innovatie met diverse partners moet een continu proces zijn en borging van dit proces bij het MKB is niet vanzelfsprekend. Alle geïnterviewde partners geven aan dat hiervoor structurele financiering nodig is. De EFRO is nu een mooie kans om een versnelling te geven aan dit proces, maar als de subsidie stopt, stopt ook de impuls en vallen de partijen uiteen.

Er valt op dit moment veel te leren over de samenwerking binnen het IDC, er wordt echter weinig expliciet over gesproken en er is nog geen sprake van een iteratief leerproces. Inmiddels wordt er wel gewerkt aan een vervolgaanvraag EFRO 2.0 om het IDC Bollen en vaste planten voort te zetten. Hierbij wordt doorgedaan met concrete activiteiten die al ingezet zijn door het IDC. In overleg met de Greenport Duin- en Bollenstreek, en de Provincie Zuid-Holland zullen keuzes gemaakt worden over de koers van het IDC. Dit wordt tot nu toe gedaan zonder stil te staan bij de lessen die geleerd kunnen worden m.b.t. het samenwerkingsproces van EFRO 1.0. Dit heeft mede te maken met het korte tijdsbestek voor de nieuwe subsidieaanvraag.

Een aantal van de geïnterviewde partners heeft aangegeven de samenwerking wel graag te willen evalueren binnen de Stuurgroep onder begeleiding vanuit BO-thema Methodieken Kennisoverdracht. In de interviews zijn door partners diverse uitspraken en suggesties gedaan voor verbetering van de samenwerking en om meer focus aan te brengen:

- Plaats als IDC een stip op de horizon voor een beperkt aantal grote innovatietrajecten (lange termijn, 10-20 jaar).
- Focus hierbij op één of twee thema's waarbij partners moeten toezeggen ook actief bij te dragen.
- Stel voor elk traject een ambassadeur aan (ondernemer) als gezicht naar buiten.
- Formuleer kleinere innovatievraagstukken passend binnen ieder groot traject. Voer de kleine stappen uit om het grote innovatietraject in te vullen.
- Ga voor kwalitatieve afrekening en niet kwantitatief (aantal projecten).
- Werk samen met andere regio's (Aalsmeer, Boskoop) met goede ondersteuning vanuit elke Greenport.
- Neem een voorbeeld aan de werkwijze in andere greenportregio's met kleine bedrijven met een vergelijkbare systematiek en logistiek als regio Duin- en Bollenstreek.
- Zet een vrije actor* in voor het IDC om te schakelen binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek.
- Wat is nodig om commitment te krijgen, is per partij verschillend. Als je de aanpak wil professionaliseren met verplichtingen, formaliteiten etc., dan vraagt dit andere verhoudingen en is een zware taak voor de projectleider.
- Zorg voor coherente focus bij de IDC-partners. Minder partners met meer focus.
- Een stuurgroep met afgevaardigden op het niveau van managers met mandaat is op zich wel goed (NB géén secondanten), mits de vrijblijvendheid er af gaat. De drive om mee te doen is voorwaardelijk.

*Een vrije actor is iemand die de positie en de vaardigheid heeft om te doen wat nodig is om een netwerk in beweging te krijgen en te houden en zich niet laat belemmeren door bestaande regels en structuren.

Vanuit verschillende partners zijn ook suggesties gedaan om de betrokkenheid van de ondernemers te vergroten en innovatievraagstukken op te halen:

- Richt naast een stuurgroep onder de vlag van het IDC een platform op met daarin ondernemers, die op eigen titel daarin plaats nemen en niet als vertegenwoordiger van een organisatie
- Betrek erfbetreiders, bijvoorbeeld DLV, erbij om de innovatievraagstukken op te halen.
- Betrek ook toeleveranciers en voorlichters die zicht hebben op innovaties uit andere sectoren.

Borging van nieuwe kennis

Een duurzame manier om nieuwe kennis te borgen is het inbedden in het onderwijs. In het IDC wordt het groen onderwijs vertegenwoordigd door de Bollenacademie. Zij coördineert:

- Digitale infrastructuur (Bloembollenweb)
- Organisatie van masterclasses, i.s.m. het Groene Onderwijscentrum (Wellantcollege MBO Aalsmeer, Inholland en Wageningen UR)

Op dit moment wordt de nieuwe, inhoudelijke kennis nog niet geborgd in het onderwijs. Hier is het nog te vroeg voor. Andere vormen van samenwerking met het groene onderwijs komen maar moeizaam op gang. Er is een aantal studenten ingezet van de TU-Delft. Zij hebben in het innovatieproject rond snijhyacinten een relevante bijdrage geleverd door het aandragen van een aantal onconventionele ideeën. Vooral nog is er buiten de masterclasses geen betrokkenheid van studenten. Er zitten wel projecten in de pijplijn waarin inzet van studenten wordt voorzien. Over de inzet van het onderwijs wordt door de partners het volgende gezegd:

- Er is in de regio Duin- en Bollenstreek geen groen/hoger onderwijs mede door gebrek aan leerlingen.
- Behoud van specifieke teelt/bollenkennis is belangrijk. Hierin zou het IDC iets kunnen betekenen voor de (kleine) ondernemers: scholing los van de onderwijsinstellingen, met experts uit de regio bij diverse organisaties en partijen vandaan.
- De meeste MKB-producenten zijn te klein voor stageplaatsen of leerwerkplekken. De grotere bedrijven weten zelf de weg al te vinden naar de scholen voor stagiaires. Hierin kan het IDC dus geen rol spelen.
- Meer samenwerking met het onderwijs zou goed zijn; studenten kosten bijna niets en zetten wel zaken in gang (bijvoorbeeld Innovatieklas). Dit pleit voor samenwerking met Innovatiemotor Greenport Aalsmeer.
- Het IDC en Innovatiemotor Greenport Aalsmeer zouden vooral een vliegwiel moeten zijn op innovatie richting het onderwijs; borging van het systeem.

Aanbevelingen

Tijdens de gesprekken werd duidelijk dat de huidige insteek weinig perspectief biedt voor een stevig IDC.

De volgende constatering zijn uitgesproken:

- Er is onvoldoende commitment bij een aantal partners om de samenwerking voort te zetten zonder subsidie.
- Er is onvoldoende draagvlak bij de lokale overheden om gezamenlijk op te trekken en het IDC te borgen.
- Er is meer tijd nodig om de betrokkenheid van ondernemers te vergroten en het innovatievliegwiel in gang te zetten.

Op basis van de informatie uit de gevoerde gesprekken komen we tot de volgende aanbevelingen, waarvan sommigen zijn aangedragen door de geïnterviewde partners, om de totstandkoming van het kennis- en innovatiesysteem in de Duin- en Bollenstreek te verbeteren:

- Borging van het IDC binnen de Greenport, met commitment van de plaatselijke overheden.
- Maak meer gebruik van studenten voor het in gang zetten van het innovatievliegwiel.
- Borging van nieuwe inhoudelijke kennis uit de innovatieprojecten in het onderwijs (actualisatie van het lesmateriaal).
- Inzet van erfbetreders voor het ophalen van kennisvragen en het verspreiden van kennis.
- Grote ondernemers/koplopers in een apart platform binnen het IDC.
- Meer tijd en geld beschikbaar maken voor een vrije actor die de coördinatie van het IDC als hoofdactiviteit heeft.
- Zoek proactief aansluiting bij ontwikkelingen in de regio, zoals de ontwikkeling van Flower gene, De Biobased garden en het kenniscentrum bij Kasteel Keukenhof.
- Focus om minder thema's, twee of drie grote innovatietrajecten met een stip op de horizon, elk opgedeeld in kleine deelprojecten.